

**De Iure Ac Potestate Romanorvm Pontificvm,
Imperatorvm, Regum ac Episcoporum**

Alvarez Guerrero, Alfonso

Coloniae Agrippinae, 1586

VD16 A 2069

De interesse.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-63477](https://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:466:1-63477)

de cambijs aliqua dicemus, & quid mihi de cambijs videatur. Sed breuissime me expediam.

† Cambiorum secundum consuetudinem negotiatorum, & mercatorum, genera sunt quatuor; Quædam vera, & realia, quibus moneta in uno loco, ac tempore recipitur, & alio loco, ac tempore redditur, prout in loco redditionis tempore restitutionis marca auri valet, & in his nullum est peccatum, cessante omni dolo, & fraude. Veruntamen quum hæc ad prolixius tempus sunt, aut prorrahuntur, vix distantiori tempore plus lucri habeatur, ad usuram declinant; quia cum temporis, quo pecunia occupata tenetur, ratio habetur; ad eum usuræ modum digreditur, quo tempus vendi dicitur. Quæda vero cambia sunt non vera, sed palliata, & solo nomine cambia; quibus indigens Romæ pecunia accipit pecuniam restituendam non Neapolii, sed Romæ iuxta valorem cambiorum. Neapolii, in sequenti feria: seu quoquis alio modo facti cambijs sunt. Et hæc sunt manifeste iniqua, quum vere sit ibi contractus mutui cum tali interesse. Quædam vero cambia sunt, quibus pecunia Romæ data per literas cambij soluuntur alibi: & hæc sunt licita, si seruato solito, moderato tamen lucro numerariorum, sunt cessante dolo, & cessante omni genere collusionis. Quædam demum sunt cambia ad minutum, puta cum pro ducato dantur decem argentei, aut e contra, & cætera. Et in his moderatum quoque lucrum in damno iuxta diuersarum regionum consuetudinem. Et de ista materia videbis omnia illa ad literam per dominum Cardinalem sancti Sixti, & in opusculis suis in tractatu de Cambijs.

§. DE INTERESSE.

S U M M A R I V M.

¹ Interesse materia profunda est, & quotuplex sit & num. 2.
3.17.19.

⁴ Diversæ sunt interestes species.

⁵ Interestes est vera rei estimatio.

- 6 Conuentum interesse quodnam dicatur, & an in totum debeatur, & nu. 12.
 7 Singulare interesse quid sit, Item quotplex sit & num. 8. 9.
 18.
 10 Rem virtuosam tradens, an teneatur ad interesse.
 11 Interesse extrinsecum, quotpplex.
 13 Conuentum interesse, posse ne quadruplex excedere, & num. 14.
 15 Interesse conuentum, etiam si totum peti posse, Duplex excedens
dupliciter limitari potest.
 16 Vsuraria prauitatis suspicio, quando esse dicatur.
 20 Singulare interesse, an posse peti ex omnibus contractibus.
 21 Commune interesse utrum Variat in quolibet contractu.
 22 Qualiter probandum sit interesse singulare commune, & conuen-
tum.
 23 Extimatio existantis, quomodo probetur.
 24 Testium depositio ad probandum singulare interesse, qualiter
debet.
 25 Petens aliquid, & probare volens singulare interesse, quemodo
articulare debet.
 26 Tanto dicitur res plus valere, quanto facilius vendi potest.
 27 Probare singulare interesse per viuum testem, posse ne surare in
supplementum probationis.
 28 Vendens rem aliquam, posse ne cogi ad traditionem, interesse
præstando limita.
 29 Vendor se constituens posse dñe precario nomine, teneatur ne
ad rei traditionem.
 30 Omnis contractus suam habet substantiam, legem, & natura-
ram.
 31 Natura contractus quæ sit.
 32 Interpretatione non indigent, que clara sunt.
 33 Mora diffinitio propter factorum varietatem difficultis.
 34 Mora sua cilibet nociva est, & nu. 35.
 35 Mora quid sit.
 37 Unica interpellatio vim peremptorij habet.
 38 In judicialibus tres requiruntur interpellationes.
 39 Pater, consensum filij, cum etatis erit, penaliter promittens; an
incidat in penam, perueniente filio ad maiorem etatem, &
nulla

- nulla ratificatione facta.
- 40 Fur & morosus & qui parantur.
- 41 Fructus rei empi & percipiens, ritum ad usurias precium non soluti tenetur.
- 42 Promittentes se facturum & curaturum, an requiratur interpellatio.
- 43 Conditionis eventus nunquam in mora constituit, remissione.
- 44 Quo tempore interpellatio fieri debet.
- 45 Quando dicatur interpellationem incongruo tempore esse factam.
- 46 Debitor non habens cui soluere, cuinam debet offerre debitum, pro pena evitanda.
- 47 Mora purgatio quot modis sit, & multa alia in hac materia, remissione.
- 48 Mora purgatio usque ad quod tempus admittatur.

NVNC materiam interesse aggrediamur, ut in isto capitulo de usuris promisimus. In interesse materia subtilis est, & profunda; & de ista materia videbis Dynum in regula, mora, de regulis iuris in. vi. & ibi Ioannes Andre. & vide docto. in. l. vna. C. de sententijs, quæ pro eo, quod in te profe. & in. l. stipulationes non dividuntur. §. celsus. ff. de verbo. obliga. & vi. Bar. in. dict. l. vna. & in. l. j. ff. de act. empt. & vi. notabilem gloss. in cap. dilecti. de foro compe. vide Albericum in l. vbi autem non appetet. §. illud dubitationem. ff. de verborum obligat. & vi. Innocen. in capit. sacro. de senten. excommu. plene in speculo. in titu. de fructibus, & interesse. Archid. in cap. medicinalis. de sententia excommu. li. vj. Hostien. in summa. in titu. de senten. & reiudicia. §. quis sit effectus. Azo. in summa, in titulo de sententijs, quæ pro eo, quod interest, proferuntur. Et istis remissionibus non ero contentus, sed ex istis plenè colligemus materiam, & primo dicemus, t quod interesse est triplex, secundum communem opinionem, commune, singularare, & conuentum. ita Bart. in. l. j. ff. de actio. empti. per gloss. ibi. Ad euidentiam præmittendum est, quid sit inter-

M m m effe

esse, & secundum Accursum in Ivnica, C. de senten, que pro eo, quod interest, proffit. Interesse est damnum emittens, & cessans ex eo, quod aliquid fieri cessitur; quam decriptionem quidam voluerunt impugnare, sed illa impugnatio est fantastica secundum Bald. & Salice. Sed pro modiori doctrina possunt ad dictam diffinitionem aliqua addi, ut dicamus; Interesse est damnum emergens, & lucrum cessans propter factum, vel omissum, quod fieri, vel omitti non debuit. dixi superius; quod t̄ triplices est interesse commune, singulare, & conuentum: & cum munus approbatur. gloss. in. d.l. vna, licet contra gloss. insurrexerunt multi t̄. Sed plures, & diuersæ sunt species interesse, quod probatur, primo; Nam iuramentum in litem datur ad interesse, vt. ff. de in litem iurando. l. p. & excluditur ab interesse, vt. ff. de iudicij. l. non à iudice. ergo species sunt diuersæ; cum opposita non possunt simul stare, vt. l. Titic. ff. de condi. & demot. Secundo, quia ex culpa nostra exhibentis, vel non restituentis agitur ad interesse commune, & præcium verum pertinet probandum, v. l.ij. ff. de in litem iuran. & ex dolo agitur ad interesse probandum per iuramentum in litem, vt. in eo. ti. l. penult. ergo, &c. cū diuersitas causarum diuersificet species causatorum, vt. ff. de pacis. l. si vnum. §. ante omnia. & de exhi. reis iudicij. l. cū quæritur, & l. cum de hoc. Tertio, quia stipulatio de iudicio sibi committitur ad interesse, vt. ff. si quis in ius voca. non ierit. l. fin. & ff. de verborum obligatio. l. quodities.

5 Sed t̄ hoc interesse est vera rei extimatio, vt. ff. qui satisfare cogant. l. ij. in si. que vera extimatio differt à singulare, vt. ff. de lega. ij. l. si cui. & ff. de minoribus. l. si in exceptione. Ergo interesse est præcium rei commune, & singulare. Quarto, per. l. ait lex quanti. ad. l. Aquili. cōiuncta. l. si seruum. eo. ti. Item per text. ff. de furtis. l. qui tabulas. & l. si vendidero. §. i. Ad rationes in oppo. factas respōdeo, quod in eis non remouetur interesse generaliter, sed respective, vt pater ex prædictis. & de hoc videbis Salice. in. d. li. vna. in. ij. col. vbi dicit post multa. Hoc est opinio domini mei, qui defensor fuit glossæ; & hanc sequor, tum quia commu-

nis in practica, tum quia verior videtur in iurare. vnde
pro ea declaranda, pone, quod propter contumaciam non
restituentis iuro in item, vt in l. qui restituere. ff. de rei vē
dica. & iuro, quod nolle re carere pro centum; & pono
rem valere solum octuaginta; an totum sit interesse singu
lare, & responderetur, quod non; sed viginti tantum; & octu
aginta est interesse commune. hoc confirmo, quia res ex
timata datur in dotem, non vt faciat emptionem, sed vro
fendant deteriorationem; & soluto matrimonio si res appa
ret deteriorata, petitur extimatio deteriorationis, vt inier
esse mulieris; hoc non est interesse singulare, sed conuen
tum, licet possit esse causa ergo sequitur quod commune,
vel conuentum est species per se distincta ab interesse sin
gulari, & praedita habet. C. de iure votum, l. si inter virum
& extimatis. ff. soluto matrimonio. vj. Decim de hoc in
lin actionibus. ff. de in item iuran. vj. Ange. Aretii. in. s.
præterea insti. de actio. & vi. Cagnolum in d. l. vnicca. xxvj.
tot. Sed non sufficit iuramentum contre dolosum, si agi
tur contra tertium, vt si agitur contra villam, quæ ad emē
dam tenerit ex delicto commissio in suo territorio ex sta
tuto, vel consuetudine, & de hoc vide Bar. in l. nequid. ff.
de incen. rui. nau. Iaso. in. l. si quando. C. vnde vi. & Ancha.
in cons. cclxxvi. f. Et attende, quod interesse conuentum
quandoque potest esse tantum, quantum commune, & non
plus; quandoque minus, quandoque maius; vt est glo. in.
d. l. vna. Interesse conuentum, seu conuentionale secundū
go, & Barto. in. d. l. vna, est præcium conuentum, vt in glo.
id. & l. Soci. tamen in Rubri. C. de sentent. quæ pro eo,
quod in. pro. late insitens reprehendit dicens post Bald.
interesse conuentum esse intereste conuentionaliter de
claratum, seu quantitatem promissam loco eius, quod in
sunturum interesse posset; vt si nou dederis equum, dabis
decem; & moderni approbant. Quod vero glo. & Bar. di
cunt, quod præcium conuentum est, non autem interesse
conuentum; sed si præcium, & interesse idem sunt, vt in glo.
d. l. vnicce cœlsum est, si præcium conuentum est interesse,
aut conuentum, & in exemplo prefato, superaque relatio in pos

Promissa, quæ loco interessè succedit, s. alteri. de inutili
stipulat. & l. f. ff. de prætorijs stipula. & ibi vide Paulum
de Cast. & Bart. in d. l. vnicā dixit, respectu petitionis est
estimatio illius interessè, ideo dici potest præcium conuen-
tum, seu quantitas conuenta pro eo, quod interest. & in
d. l. f. de præto. stipula. dicit Paulus de Cast. in stipulationi-
bus, quæ committuntur ad interessè propter difficultatem
probandi interessè, utile est apponere pœnam certæ quan-
titatis, quæ loco illius succedit.

⁷ † Quid sit singulare interessè, declarat Bartol. in dicta.
l. vnicā, exempliando in eo, quod longo tempore studuit
postillando librum aliquem. Sequitur Salicet. in. dicta. l.
vnicā reducendo ad practicam materiam singulare interessè.
& Curtius in d. l. vna, inquit, quod non potest excede-
re duplum præcij conuenti in casibus certis, ut est text.
in d. l. vna. Ex quo elicetur maxima limitatio ad mate-
riam iuramenti in litem, in qua pro interessè singulare
desertur iuramentum usque infinitum. l. videmus. l. iurare
ff. de in litem iurare. ut in effectu non possit illud interessè
excedere duplum. & ita iudex debet taxare. ita Bart. in d. l.
vna. & Socinus in Rubric. C. de sentent. quæ pro quod
⁸ in pro. latius capit post antiquos dicens; † Singulare inter-
essè illud dicitur, in quo mora simpliciter commissa
quilibet non fuisset passurus idem damnum; sed tunc de-
sum, si in eadem causa tecum fuisset, idem noluit Bald.
in d. l. vna, dicens, singulare interessè illud est, ubi facta re-
latione rei ad personam, plus valet mihi, quam alteri, cui
non inesset eadem ratio affectionis, quæ inest mihi. Sequi-
tur etiam Decius in d. l. vnicā ad finem, & doctores dicunt
in d. l. vnicā, quod istud interessè singulare est duplex, vnu
affectionis, de quo in iure non habetur ratio; alterum affectionis,
de quo in iure non habetur ratio; alterum affectionis,
& utilitatis simul, de quo habetur ratio, & est in considera-
tione. & hoc declarauit Bartol. & post eū Salicetus in d.
l. vnicā. Itaque notabis reassumendo materiam, quod in-
teressè est triplex, conuentum, commune, & singulare: co-
nuentum dicitur, ut dixi, de quo conuenit inter contrahen-
tes, ut præcium; ut si vendidi tibi pro x. stichum. commu-
ne est,

ne est, si forte idem stichus communiter tantum valebat. xv. singulare est, quod facta relatione ad personam, plus valet res puta mihi, quam alicui alteri, cuius non interest, ratione affectionis singularis, quae inest mihi, ut dicitur in gloss. in dicta. l. vnicā.

t. Et interesse singulare est duplex, ut dixi; quia aliud est affectionis tantum, & istud non consideratur, nec augetur ex eo condemnatio; si non sit affectio qualis esse debet, ut l. si seruum meum. ad. l. Aquilam. & in. l. pretij rerum ff. ad l. Falcidi. vbi dicitur; res debet extimari communī extimatione, non ex affectione singulari, licet propterea am affectionem quandoq; actio deretur; quia alias non daretur, ut ff. manda. l. cum seruus. de minori. l. si emptionem. & l. libertus, qui soluendo. ff. de bonis libertorum. Aliquod est interesse singulare, affectionis simul, & utilitatis, ut dixi; & ex illo actio datur, & augetur condemnatio, ut in d. l. vnicā. verificu. sancimus. & ff. de in litem iuran. l. videamus. §. j. Item omissis multorum opinionibus diversis sciendum est, quod interesse recipitaliam divisionem; quia quoddam est intrinsecum, & hoc est ipsius rei considerata bonitas intrinseca, vel virtus, seu malitia intra rem ipsam cōsistens: quod probatur in. l. cum. quid. ff. si certum petat, & in. l. Julianus. ff. de actio. empti. vbi dicitur; † Qui tradit rem virtiosam sciēter, tenetur ad interesse etiam extra rem; signoranter, tenetur quanto minoris. Sed hoc fallit in serufo se secundum Barto. ibi. facit etiam text. in. l. bonitas. ff. de evictioni. & hæc ipsa virtuositas, vel malitia in re ip. si sic considerata potest merito dici interesse intrinsecum, quia est vitium, seu moribus rei impediens, id, ad quod natura rem illam produxit. & hoc eleganter probat text. secundum. Salicet. qui forte non est alibi, in l. j. §. sed sciendum. ff. de edili. edicto. Aliud est interesse extrinsecum, & hoc est duplex, vnum proximum, aliud remotum: ut proximum à iurisconsultis nuncupatur circa rem, ut l. si herilis. §. cum peruenitorem. ff. de actio. empti. vbi habetur; Interesse, quod est circa rem, petitur propter moram in non tradendo; & non habetur ratio interesse extrinseci, alibi vide Bartol. & hoc ideo forrasis, quia causatur a pro-

xiimo intrinseco, & immediate, & ex hoc, quia vel res ipsa non traditur, vel non a qua bona, ut debetur: ideo ratione coherentia, vel maius, seu ratione rei non tradita habetur ratio huius interesse circa rem, quod est ipsius solius principalis rei estimatio minuta, vel aucta non inspecto aliquo corpore distanti, vel coherenti, ut dicto. s. cum per venditorem. Rematum autem appellamus extra rem, quia non est circa rem, & hoc est estimatio corporum ipsi principali rei coherentium, vel distantium diminutorum, seu viuitorum, vel perditorum ipsius principalis rei vitio. Et potest ponи exemplum in seruo haerede in studio posse ab alio, qui fuit in mora tradendi, ut quia in se sit vitiola, ut dicta I. Julianus, in principio; vel quia sit exicta, utl. venditor. s. de cunctio: vbi dicitur in causa cuiusdam vnitomne lucrum, quod emptor fecisset, si res eius effec- fuisse; vel etiam non traditorum, & tradi debent, utr. I. Julianus. s. si quid, vbi litera dicit; Quicquid lucratu- seruus vedi toris pertinet ad emptorem: & hoc interesse re- motum appellamus, quia non ex re, sed propter rem ve- nit, & extra rem: quia non intra, nec circa rem. Itaque ha- bemus ex gloss. d. I. vnicę, quod interesse aliud est intrin- secum, abud est intrinsecum, ut dixi de mente Barto. & quem sequuntur omnes docto. in. d. I. vnicę. † & notabis interesse conuentum in totum deberi, ut per gloss. in. d. I. vnicę, in. lx. col. versiculo; nunc venio; quia, ut in gloss. ait prator pacta seruabo. I. iuris gentium. s. prator ait. s. de pa- catis. Item quia contractus ex conuentione legem accipi- untr, ut in. l. j. s. si conuenient. s. de politi. I. contractus. de re- gulis juris. quia, ut dicunt vulgares, pacta rumpunt leges. gloss. est in cap. j. de regul. juris. in vj. dicit Curtius in d. I. vna. col. xxj. & etiam in xj. † quod istud interesse conuen- tum non poterit quadruprum excedere, sicut nec pœna conuentionalis. s. omnes in situ. de actio. qui tamen text. loquitur de pœna legali, quia non excedit quadruprum: secus, in conuentionali, quae a voluntate, & conuentione partium dependet, ut per gloss in. dicta. I. vnicę, in verbo proferuntur: & ita transeunt communiter docto. & vide Imolam, & Iasonem in. stipulatio ista, in s. alteri, s. de ver- borum

borum obligat. quæ opinio procedit etiā in foro canonico, & in foro cōscientiæ, quād absque fraude vſurā opponitur, talis poena, etiam quæ excedat interesse, h̄c ita est. & exigibilis secundū Theologos; quia interest publicæ utilitati, ut pacta seruētur; ut per Angelin sua summa, in verbo vſura. §. xxxij. versic. sextus casus. & vide docto. in. l. rogalii. §. si tibi. ff. si certum petat, facit text. in. l. j. in principio. ff. de loco publico. fru. Vbi interdicta ratione publicæ utilitatis causa proposita tuerit prætor. Ideo male videtur dixisse Bald. in dicta. l. vñica. col. iij. dum vult, quod si tantum non interfit, peti non possit; † opinio tamen Bald. 14 & aliorum, ne conuentum interesse possit quadruplum excedere, magnam sapit æquitatem; quia ut in simili dicit text. in. d. l. vñica, hoc non videtur naturæ congruum. faciunt etiam ea, quæ Bald. scribit in. d. l. vñca. in. x. oppositione. accedit text. in. in. l. cum allegas. C. de vſuris. quæ poenam quadrupli permittere videtur cessante suspitione illegitimarum vſurarum; ultra ergo quadruplum non videtur permitta, & per conuentio- nem.

† Et prædicta conclusio, quod interesse conuentum 15 totum peti possit, etiam quod excedat duplum, limitari potest dupliciter. j. ut procedat, quando quantitas interesse fuit a principio taxata; sed si quis a principio promisit damna, & interesse; ista promissio generalis secundum terminos, & dispositionem iuris communis intelligi debet, ita quod non excedat duplum iuxta prædicta. argumenta, in. l. j. §. si quis sub conditio- ne. ff. ut lega. nomi. cauea. restringendo, ut per Decium in dicta. l. vñica. x. col. faciunt, quæ tradunt scribentes in. l. hæredes mei. §. cum ita. ff. ad Trebelia. Secundo limitatur conclusio prædicta, quod quantitas pro interesse taxata sit exigibilis, & non procedat, vbi esset suspicio vſurariæ prauitatis. ita Decius post Bald. in. d. l. vñca.

† Sed aduerte, quia difficultas est, quād dicatur esse suspi- 16 cito vſurariæ prauitatis, ita qd taxatio interesse a principio

illi sit: dicendum est, quod vbi pena in effectu est adiecta dationi quantitatis pecunie, videtur in fraudem usurarum adiecta; nam in similibus contractibus & materia, solent usurare permitti, & ideo exigi non potest; secus, si sit adiecta factio, vel dationi speciei. I. cum allegas. vbi plene per scribentes. C. de usuris. Curt. in. d. l. vna colum. xij. cum sequenti. Et quando factum, vel non factum est in obligatione, an succedat obligatio ad interesse, sitque in electione actoris agere praeceps ad factum, vel ad interesse, vide gloss. in. d. l. vnica. super verbo, incerti, qua continet materiam altam, & subtilem, ac de apicibus iuris. Sed vide ea, qua doctor scribunt in. I. stipulationes non diuiduntur. H. de verborum obligat.

17 † Ut autem materiam explanemus, interesse est triplex, aliud conuentum, aliud commune, aliud singulare. Conuentum interesse est praeium rei, ut dixi; de quo intermentem, & vendentem conuenit, ut si vendis mihi rem. pro. x. solui. x. & si non tradis, petam conuentum interesse si volo: & petitur quantum cunque sit, quia praetor ait, patera seruabo, ut ff. de pactis. I. iuris gentium. §. ait praetor. Et quia contractus legem ex conuentione accipiunt, ut ff. depositi. l. j. §. si conuenerit, & iam dixi de hoc. Est & commune interesse, ut si vendis domum pro x. quae valebat communiter. xij. soluo tibi. x. tu non tradis mihi domum: conuenio te ad meum interesse, & hoc petitur in contractibus, & quasi, quantum cunque sit, ut ff. ad I. Falci. l. præcia rerum, cum. l. sequen. & l. seruum. ff. ad. l. Aquil. vbi dicitur; In actione legis Aquilia venit interesse commune, non interesse affectionis: & pretia rerum non metimur ex singulari affectione, sed estimatione communi. & vi. Bal. in. d. l. si seruum.

18 † Est singulare interesse (ut superius dixi) quando plus interest mea habere, quam alterius: Ecce paupertate coactus vendidi tibi librum, & postea factus diues emi a te librum: & iste liber valer communiter. xv. soluo tibi præcium, tu non tradis mihi librum, conuenio te ad meum interesse: dicit iudex, quod est tuum interesse: dico ego interest mea in 100. quia si habuisssem, optime legisem, & suissem lucra-

lucratus centum, vel potest notari exemplum: habebam
duo prædia. inter ista prædia mea lata erat prædiolum tu-
um, emi à te illud prædiolum: & solui tibi præcium: tu non
tradis, conuenio te ad meum interesse: dixit iudex.
quod est tuum interesse? ego dico, interest mea in.
100. quia prædia mea non possunt claudi sine illo, quin
aliquis det mihi damnum: nam interest mea habere prædia
vicina meis prædijs, vt. ff. de lega. iij. l. si cui. vbi litera dicit,
sepe enim, confines, notari potest alio modo exemplum:
Vendisti mihi prædiolum tuum pro. x. non vis tradere, con-
uenio te ad meum interesse. dicit iudex, quid interest tua?
dico ego, interest mea habere prædia, vel domum, &c. vt.
C. de administ. tuto. lex, quæ tutores. Aduertite in isto in-
teresse. quia aut petitur ex contractu, qui habet certa quâ-
titatem, vel naturam: & tunc iudex debet te condemnare
vsque ad duplum communis, non ad totum tuum in-
teresse, ne in infinitum excedat. Aut petitur interesse ex
contractu incerto, qui non habet certam naturam, vel
quantitatem: & tunc petitur quantumcunque sit, vt in d.
vnica. † Et sic notate, quod interesse aliud est commune:
aliud est conuentum, aliud singulare: & hæc distinctio, seu 10
diuisio colligitur in. l. j. ff. de contrahenda emptione, & vñ-
dit. Sed vt melius sitis instructi, quæ est ratio qua-
re si petitur interesse ex contractu, qui habet certam quan-
titatem, vel naturam, petitur interesse vsque ad duplum
communis: Si autem petitur ex contractu incerto, qui no
habet certam quantitatem, vel naturam: tunc petitur quâ-
tuncunque sit ad quod respondetur multis modis secun-
dum docto. in. d. l. vnica. Sed tu dic breuiter: in primo casu
tenetur vendor dare, & dare est accipientis facere, vt in-
stitu. de actio. & sic itaque. vnde non liberatur in præstan-
do interesse: sed qui est obligatus ex contractu incerto, te-
netur facere, & qui tenetur facere, liberatur regulariter
præstando interesse, vt. ff. de re iudical. l. si quis ab alio, scili-
cer, vt teneatur vsque ad duplum communis: non ad quâ-
tuncunque sit, vt. ff. de iure iurani. l. eum qui. Sed nota, quod
tota lex, vnica, loquitur in singulare interesse, vbi dixit
Bar. de mente illius legis: Prolixitatem antiquæ circa inter-

esse cessant per istam legem, & in casibus, certis venit in totum quod interest, & habetur ratio lucri, & damni.
 60 Ideo quodramus, utrum singulare interesse possit peti ex omnibus contractibus; tu dic exclusis alijs opinionibus, quod singulare interesse petitur ex omnibus contractibus, sive sint bona fidei, sive non, sive arbitrarij, sive non. Sed ubi petitur ex contractu, qui habet certainam qualitatem, vel naturam, petitur usque ad duplum communis; sed si petitur ex contractu, qui non habet certainam qualitatem, vel naturam, petitur quantumcumque sit; & pro hoc est, quod dicitur in d.l.vnica, in omnibus contractibus; ergo generaliter debet intelligi, ut ff. de lega, praestandis, contra tabu. bono, possessione petita, l.j. s. generaliter; & quia ubi lex non distinguit, nec nos distingui debemus. l. de pretio, ff. de pu. in rem actio. Sed quero, utrum commune interesse veniat in quolibet contractu? distingue; aut rem dari est in obligatione, aut fieri. Si rem dari, vel tradiri est in obligatione, petat quis promisisti mihi dare sicutum, veld dominum: hic precise teneris dare: unde hoc casu non venit interesse commune; quod dare est accipietis facere, ut in iustitia de actio. s. sic itaque, si dare non poteris, quia res perit, vel est deterior facta, condemnaberis ad veram affimationem, ut ff. de legat. l.j. si dominus. s. qui confiteritur, & ff. de conditione triticaria. l.j. s. in hac. & ff. de dolo. l. arbitrio. Si autem promisisti rem dare, hic dico, quod si es in mora tradendi, petam interesse commune, ut ff. de actio. empti. l.j. & ff. de verborum obligati. qui fundum. & ff. si cert. petat. l. cum fundum. Si non es in mora, condemnaberis ad fundum, ut ff. si certum petat. l. cum fundum. & ff. de verborum obligati. l. si seruum in principio. Item hoc est verum in contractibus nominatis, sicut in contractibus innominatis, ut ff. de prescript. verbis. l. naturalis. s. j. Si autem fieri est in obligatione, regulariter qui tenetur ad factum liberatur praestando interesse, ut ff. de re iudic. l. si quis ab alio. Fallit in casibus, ubi qui tenetur ad factum, rebetur precise facere, ut ff. de procurato. l. sed defunctus. Item fallit, si nunciauit tibi nouum opus, ut ff. de noui. operantur. l. stipulatio. s. sive.

Qut.

† Qualiter autem probabitur singularare intereste, com. 22
mune, & conuentum, est vtile scire; ideo sciendum est,
quod docto. in hoc dicunt, quod aut queritur de intereste
conuento, aut communis, vel singulari. Si de conuento il-
lud probatur per telles, vel instrumenta, ut l. s. ff. de præ-
torijs stipulatio, & dicit Bald. in d. l. vnicā, quod per instru-
menta emptionum probatur præsens rei valor; si illa in-
strumenta sunt de proximo; nec præsumitur ille valor
mutatus, ut notatur in l. si inter virum. Codice. de iure
dotium.

Si queratur de communis intereste, illud probatur
per testes de communis præcio deponentes, ut dixi allegan-
do tex. in l. prætia rerum. ff. ad l. Falcidi. & petens debet articulare,
& probare, quod in tali anno pro maiori parte
anni in tali loco, in foro publico frumentum emebatur,
& vendebatur pro tanto præcio, nec sufficeret simpliciter
probare, quod frumentum in loco publico tantum valuit.
probat. text. in d. l. prætia. in g. ff. & de hoc in l. vinum. ff. g
certum pet. De foro etiam publico ideo dicitur, quia non
sufficeret, si in domibus priuatis plus vendebatur, ut
multoties contingit, maxime tempore carestia; & vbi
in loco publico non potest vendi, nisi certo præcio. Circa
quod etiam videte notata in l. ij. C. de rescind. vendi. &
l. si fundum per fideicommisum. ff. de lega. ij. † Sed aucti. 23
matio rei stantis secundum præsens tempus de facili pro-
batur, vno modo per iudicem, qui poterit aëstimare. l. ff. C.
de iure do. impetrando. Alio modo per aëstimatores assu-
mendos. l. hac editali. g. his illud. C. de secun. nupti. Et est
ponderandum, quod hæc assumptio potest fieri post didi-
cita testificata secundum Bald. in d. l. ij. C. de rescind.
veuditio. & Bart. in l. si quod ex pamphila. ff. de lega. ij.
Tertio potest fieri, ut sub hastentula voce, & facta ven-
ditione secundū illam, an venditor potest dicere se decep-
tum, & se timore territum vendidisse sensit Bart. quod sic
in l. j. C. de præscri. xxx. anno. per l. si quos. C. de resc. ven-
ditio. Sed contrarium videtur verius, quando est res ven-
dita iudicis decreto interueniente. C. de prædijs. curi. l. j. h. x.
nec obstat. l. si quos, quia loquitur quando clare constat
de

de ambitione. Ex his dicit Bart. in.d.l.ij. quod ad probandum se deceptum, sufficit, quod ad eius petitionem iudex mittat estimatores. Sed adverte, quia illa probatio debet referri ad tempus venditionis. De singulari interesse, aut queritur in actionibus, in quibus iuratur in litem, vt sunt actiones bonae sidei, & arbitrariæ, quando agitur contra dolosum; & probatur per iuramentum in litem. l. in. actionibus. ff. de in litem iurantur aut queritur in actionibus, quæ non sunt bonæ fidei, nec stricti juris arbitrariæ; & tunc aut deuehitur ad interesse propter contemptam maiestatem prætoris, & potest probari per iuramentum in litem, vt. l. qui restituere. ff. de rei vendica. aut ob aliam causam deuenit ad petitionem interesse, & tunc contra dolo delinquentem probabitur per iuramentum, vt. l. si quando. C. vnde vi. & l. semper. s. hoc interdi cto. ff. quod vi., ut clam: contra alium vero dolo non delinquentem probabitur perte-
24 stes. † Et si queris, qualiter testes debent deponere, vt probent hoc interesse singulare, dicunt docto. in.d.l.vnica, quod testes non debent esse singulares, sed contestes in estimatione interesse singularis: sunt autem contestes secundum Bald. in.d.l.vnica, quando sunt eiusdem peritia, & deponunt pereundem modum respectu peritia; alias se-
cundum, ideo secundum omnes non probat testis, qui deponit, quod pro tanto rem emisit, & quod sua tantum interesse, sed debet dicere, quod pro tanto pretio res empta, vel vendita fuisset, & tantum interesse cuiuslibet hominis scientis rei conditionem, & habentis rei notitiam. Et sic deponendo dicit Salicetus in.d.l.vna, quod de causa scientia deposita arbitrando de se ad alios. Ideo testis interrogatus de causa scientia respondebit quilibet, qui sciret rei conditionem, & factum notum haberet, quod rem in tantum si-
bi caram retineret, nec pro tanto re illa carere vellit, ideo
25 eius tantum interesse. † Et vt vt clarius pateat, pone, quod librum, puta codicem peto, in quo studui longo tempore, & apostillas scripsi, & memorias in eo feci; ex quibus causis interest mea ultra commune præium, & magis quam alterius; & hoc ratione affectionis, & utilitatis ex prædi-
ctis insurgentis: & quia non traditur, vel restituitur, deuenit

nitur ad petitionem singularis interesse, & volo illud probare per testes. Prima articulabo commune interesse, id est communem aestimationem, puta x. Et singulare interesse postea in hac forma. Item quod ultra communem aestimationem decem aureorum interest mea in quinque: quia liber ille non est mihi traditus, vel restitutus: & hoc ex eo quia in illo libro tanto tempore studui, & memoriam feci, & apostillas scripsi, & in tanta quantitate aestimo mihi utile fuisse, & esse, illum librum traditum, vel restitutum mihi fuisse: Et tantum deberet unusquisque aestimare mea interesse, & cuiuslibet alterius existentis in casu meo, qui omnium praedictorum cognitionem, & notitiam haberet. Erido computata communi aestimatione cum hoc singulari interesse probare intendo mea singulariter interesse in xv. librum illum mihi traditum non fuisse, quia pro tanto illo libro carere nolle. Et super ista forma sic tradita, & articulo intellecto testes facilius deponent, & intelligent super quo habent deponere: & sine ista vel simili forma vix scient interesse singulare probare: & ex hac forma potest recipere modum capitulandi in alijs casibus similibus. Et ad formas praedictas potest addi: quia sic communiter empta, vel vendita fuisse homini scienti conditionem rei. i. mortis causa capitur. & ibi gloss. ff. de donatio. cau. mor. Adde etiam, quod tanto, dicitur res ²⁶ plus valere, quanto potest facilis vendi, & minore grauamine vendoris. Exemplum, si vendi potest sine cautione de euictione, vel fideiussore non praestito: vel si vendi potest praesenti, vel etiam non praesenti, sed emptori locupletiori, vel legaliori. tex. est notabilis in l. iij. g. melior. iff. de in diem addicti. Vnum tamen notate circa premissa: quod licet testis regulariter non interrogatus de causa scientiae, valeat testimonium, etiam si de illa causa nihil dicat, ut notatur in l. solam. D. de testi, non tamen valet eius dictum in materia interesse, si de causa scientiae nihil dicat, secundum Bald. & Salice. in d. l. vna. quia ipsum singulare interesse non potest in se sciri, nisi per causas ipsum causantes, & quas ipsum interesse singulare implicat, & supponit. & pro hoc facit tex. in d. l. vna. in verbo, subtilitatem.

27 tatem. † Sed an sit locus delationis iuramenti. i. iuris iurandi in supplementum plenæ probationis, vbi actor probat interesse. singulare per unum testem; Bald. in. d.l. vni-
 ca. putat, quod non; quia in hoc probationis genere ratio testis procedit per viam industriae, & non per viam sensus corporalis; & ideo non est liquida probatio, & hoc dicit gloss. d.l. vnicet voluisse. dum dicit, quod duo sunt testes ne cestarij; quæ est super verbo subtilitatem. Salicetus autem reliquit cogitandum; quia videtur secundum eum, quod hanc industriam testis non habeat, nisi ex sensibus corporis; & sic ille casus, qui non reperitur exceptus, remanet sub regula aliorum. ideo Linus, & Bar. dicunt in d.l. vni-
 ca, quod etiam si interesse non sit sic directe probatum, & iudex ex probabilibus conjecturis hoc interesse vide-
 ret, posset ipse ex suo officio implorato in isto interesse co-
 demnationem facere: & dicunt, hoc probari in d.l. vnicet
 versiculo, in alijs autem casibus; & l. non ignorabit. C. de
 fructi, & lius expensis, & expressius in. d. l. semper. g. hoc
 inter dicto. ff. quod vi, aut clam; & l. g. quid ex pamphila.
 f. de legatis secundo. adde ad hoc notata in. l. si duo patro-
 ni. ff. de iure iurand. & vide ibi glo. & Bald. vbi dicit, quod
 talis præsumptio addita vni testi facit, quod iudex in de-
 latione iuramenti debet huic facere. quod nota. † Item ad-
 uerte in d.l. vna, quæ vult, quod vbi quis vendidit rem, nō
 potest cogi præcisæ ad rei traditionem, sed liberatur præ-
 flando interesse, de quo vide late per docto. in. l. si traditio
 ff. de actio. empti. & per Bar. in. d.l. i. de actio. empti. gloss.
 tamen quæ est institu. de contrahen. emptio. g. præsum. su-
 per verbo, tradatur, tenet, quod si venditor rem habeat, co-
 gatur tradere; alias fecus: & hoc tenet Salicetus in. d. l. si
 traditio, per multas rationes. tenet etiæ in. d. l. vnicet, quod
 intelligit Bal. esse verum, si commode fieri potest, id est si
 res non sit subiecta euictioni, & de facili possit tradi. Nam
 æquitas hoc dicit; quia ait prætor, pacta seruabo; & hoc
 probatur iure decretorum. cap. qui studet. i. q. i. Et est com-
 munis opinio. Scias tamen, quod dictum. d. glossæ. fallit in
 condemnato secundum Ange. & Bal. in. d. l. qui restituere.
 ff. de rei. vendi. vbi est casus limitans omnia iura mundi di-
 cen-

centia, quod obligatus ad rem tradendam liberatur soluendo interessē; quia hoc procedit, nisi quis fuerit condemnatus: & hoc operatur virtus sententiae, & sic limitatur l. 6. rē tradi. ss. de verbo obliga. limitatur etiam d. l. i. de actio. empli. quod notare perpetuo.

† Attendite etiam ad viuum secūdum Bald. quod si ven-
ditor constitutus precastio nomine possidere: indubitan-
ter tenetur precise ad rei traditionē, quia res facta est em-
pioris, dummodo satisfactum sit de præcio: alioquin non,
vt. s. de exceptio. dol. l. si pater. s. si ex quadrante; cum
possit venditor retinere iure pignoris, vt l. Julianus. s. of-
ferti. s. de auctio. empti. &c. l. si non sortem. s. si centrum. s. de
conditio. indebi. Item dicit Bal. in d. l. vniuersa, quod si de vē
ditione est factum instrumentum guarentigium, quod ha-
bet paratam exequitionem, venditor tenetur precise ad
rei traditionem; quia habet vim sententiae per dictam. l.
qui restituere quod teneat menti, quia utile est.

Aduertendum est, quod tantum fuit, & tam graue odii apud veteres doloforum & contumacium, ut etiam fuisse libus, vel instrumentis non liqueret, quanti interficit, creditur solo iuramento actoris in liem, ut iam dixi: & eadē pœna coercerentur nefarij raptore, seu rerum violentijs ablatore; cum enim quis tantam iniuriam passus sit, lex in eo subleuat, ut non teneatur probare per testes, sed eius solo iuramento credatur, quantum illi absit ex violentia, lo. in. d. l. si quando. C. vnde vi. Vide quomodo ex eo contextus eius, quod interest, diuersas species. Pro eadem communi sententia solet adferri tex. in. l. qui tabulas, &c. de furtis. Vbi qui tabulas, aut chirographa amouerit, furti tenebitur; non tantum pretij ipsarum tabularum, sed eius, quod ad estimationem eius summæ refertur, quæ in tabulis sunt, scilicet si tanti interficit: & actio, quod metus causa, datur ad quadruplum, in quo rei pretium continetur. tex. in. l. si cum exceptione. &c. quod metus causa.

Notate, quod omnis contractus suam substantiam, legem, & naturam habet, itaque est sciendum, in omnibus contractibus esse substantiam, legem, & naturam, non

non tamen in omnibus, ut postea dicetur. Substantia in contractibus est illa, sine qua non potest contractus illo nomine, quo vocatur appellari, sed transit in alium; & sine qua non potest substitueri, veluti est in contractu emptionis, pretium, si enim non sit pretium, sed vtrinque merces, non erit emptionis, sed alius contractus, quem vocant, do, ut des. instit. de emptione, & vend. s. pretium. l. naturalis. s. i. f. de prescrip. verbis. lex contractus est id omne, quod inter contractantes conuenit; conuentiones enim partium dant legem contractui. ³¹ Est præterea natura contractus; & ego putarem naturam esse id, quod venit in contractum, etiam si à partibus omissum sit; & quod illi quasi innascitur: quam quidem habent omnes contractus bona fidei. text. in. l. ex empto. f. de actio. empti. cuius rei exemplum unum sufficiet ex contractu mutui, cuius natura est, ut is, qui mutuū accepit, reddat eiusdem bonitatis, qualitatis, vel mensuræ, si in mensura constat, vel eiusdem numeri, vel non minoris ponderis: idque etiam verum est, si non dictum sit inter contrahendum, l. cum quid. f. si certum petatur, natura etiam reperimus in contractibus illis, qui non habent nomen à lege, pro quibus inuenta est actio. prescrip. verbis, quos innominatos vocant, ut in illo; do, ut des. cuius natura hæc est; ut si non feceris illam rem, quam à te consequi debeo; meam, & mei dominij possim repetere, quod dedi. l. naturalis. s. i. f. de prescrip. verbis. In eo autem, quod de natura dictum est, constituta est summa differentia inter contractus bona fidei, & contractus stricti juris, in quibus nihil inest naturæ, & omnia vere summi, & stricti juris; in quibus nihil venit, nisi quod expressum inter contrahentes conuenit. text. in. l. quidquid astringenda. f. de verbo. obligatio. & ibi dicit. Bart. per illum text. Obscuritas omnimoda vitiat stipulationem; & si potest interpretari, interpretatur pro promissore, ³² sed ubi verba sunt clara, interpretationem non recipiunt. Illi ergo stricti juris contractus non tenebuntur hac constitutione, nisi forte adhuc in illis ducatur certa quantitas, vel species; habet enim constitutio legis unicæ subdisiunctiæ, vel quæ alterutro semper contenta est; & ut est natura contractus aliqua.

aliqua certa, & statuta: sic & cuique rei sua est natura; idq; de natura cuiusque rei esse dicimus, quod ex ipsa tanquam procedit, & nascitur, ut iam diximus. Ita nos separauimus hæc omnia, ut nullus ista intricatione confundatur. Iraq; contractui stricti iuris nihil ex natura inest, nisi quod expresse dictum fuerit a contrahentibus. Et contractus certa naturam habentes qui dicantur, Iustinianus declarat, in l. viii. C. de sent. quæ pro eo, quod interest, preferuntur. quæ lex est farrago nostri libelli.

Nunc dicamus aliqua de materia moræ; & de materia interesse, videte tractatum Andreae Alciati, & inuenientis eum in volumine tractatum in volumine quinto, folio. c l x x. & videte etiam tractatum de interesse in dicto volumine quinto Antonii Fumei Parisiensis in folio. c l x v i j.

Circa t̄ materiam moræ notate primo, quod moræ difiniuntio non est facilis, imo difficilis propter factorum varietatem; quia quem esse in mora magis est facti, quam iuris; quia iura sunt certa, facta incerta, & ideo sub regulâ tradi non possunt. Simile est alibi inuenire propter infidelitatem hominum quanta fides sit testibus adhibenda; & ideo sub regulâ tradi non potest. ff. de testibus. l. iij. & verba. vbi dicitur; Verba epistolæ hæc sunt, tu magis si re potes quanta fides habenda sit testibus, & c. sicut etiam propter varios mores hominum difficilis est diffinitio impensarum, scilicet quæ impensæ sint repetendæ, & quantæ & quando quidam sunt nimis delicati, ut sunt fatui; quidam sunt, qui non spenderent aliquid, nisi in causam necessariam tantum, & vtilem, probabilem. vt. ff. de impensis in rebus dota. fac. l. iij. & l. seq. & l. quod dicitur. & ff. de rei vendicatio. l. in fundo. & ff. de pigno actio. l. si seruos. in l. Mora. ff. de usuris. t̄ Et in materia moræ notabis, quod 34 mora sua cuilibet est nociva, ut in c. mora, de regulis iuris, in vi. vt ecce, si debitor est in mora soluendi, erit sibi nociva quantum ad plura, quia ad rei interitum casu continentem, vt. ff. si certum petat. l. quod te. vbi dicitur; ad deitorem speciei post moram spectat periculum interitus. similis tex. in l. si in Asia. g. ff. depositi. vbi dicitur; post li-

Nun tera

Item contestata rei periculum pertinet ad depositarii. ff. de verborum oblig. l. si ex legati causa, vbi dicitur; debitor speciei eius interitu liberatur ante moram, quæ interpellatione contrahitur, si fiat maiori, vel tutori pupilli. & in l. si seruum. eo. ti. dicitur; re perempta, vel à communi commercio exempta, tenetur debitor, si mora, vel culpa præcessit iplius, vel eius, qui ab eo causam habet. & vide ad hoc tex. in l. apud Iulianum. §. j. vbi dicitur; hæres post moram tenetur de fructibus perceptis, & qui percipi potuerunt, & interitu, & omni causa secundum Bar. ibi. similis 35 tex. in l. cum res. eo. ti. ¶ Item est nocua mora quantum ad interesse, quod peri potest; augetur à die moræ in ordinum debitoris morosi, vt. ff. de actio. empti. l. ratio. §. si vensione quæri potest, an interesse sit in obligatione postmoram, ita quod peti potest per libellum iure actionis; vel ad deducatur in condemnationem per iudicis officium tantum: opinio est inter iuris prudentes, determinant enim aliquando. ff. de re iudica. l. si quis ab alio. §. vlti. quod interesse non possit per iudicis officium in condemnationem deduci. argumen. ff. de verbo, obligatio. l. si seruum, & vltimo, & l. euim, qui ita. & ff. de consti. pecunia. l. promissor, hominis, quod posset habere locum, vbi esset in obligatione rem dari, sed vbi est in obligatione factum, tunc post moram etiam est in obligatione interesse dubium, ex tacita promissione, si non fuit factum quod in conuentione non diuiduntur. §. celsus. & ibi notatur. & in l. si pecunia, vbi dicitur, quod interesse in stipulatione venit: & ideo bene sequitur, quod possit per libellum peti. Et de ista materia vide Dynum in dicto cap. mora, de regulis iuris; vbi multa videbis.

36 ¶ Dixi superius, quod mora non potest faciliter defini-
ri, sed secundum Salicerum in l. semel mora, ff. soluto ma-
trimo. Mora est delictum culpabile in debito soluendo,
vel credito recipiendo commissum. Hæc descriptio com-
prehendit tam debitoris, quam creditoris moram: de qua
mora viriusque tractat: d. lex semel mora. Et ista materia

mora est optima, & materia in iudicij frequentiter agitata: ideo dicemus, qualiter quis constituantur in mora; & ponemus fallentias, in quibus absque interpellatione mora contrahatur. Item dicemus qualiter etiam per interpellationem mora non contrahitur. Et primo notabimus, quod regulariter per interpellationem constituitur quis in mora factam congruo loco, & tempore, ut in d. l. m. ff. de usuris & l. quo te. ff. si certum per ad. Titia. ff. usuris. ff. de lega. iij. & vi. tex. in. l. si ex legi causa. & ibi Bar. ff. de verbo. obliga. & vide Bar. in. l. ista stipulatio. eodem titu. Idem dic, quod unica sufficiet interpellatio: + quia in 37 illis extra judicialibus unica interpellatio habet vim peremptorij. gloss. ordinaria in. capitu. si Episcopus. xvij. distinctio. & in. l. si tempora. C. de fide instrumen. & Iu. ast. ff. li. x. & in clemen. j. de haereti. Bart. in. l. qui Romae. ff. Seia. ff. de verbor. & in. d. ff. usuris, & in. d. l. mora. & in cap. cui nobis olim de electio Bald. in. l. nam ita diuus. ff. de adop. tio. Ioannes Andreas in cap. j. & iij. de iure iurant. itaque unica sufficit interpellatio. Sed hoc non procedit, quando inferior vult constituerre superiorem in mora; nam tria requiruntur interpellationes. casus est singularis in cap. j. desupplenda negli. praelato. Antoni. in. cap. vim causa, de officio delega. & in ca. ex literis. & ibi imola, de constituti. Et de hoc, & quid in causa appella. vi. tractatum Marci Antonij Baueri in primo folio; & inuenies in volumine tractatum, in volumine primo fo. ccxxxij. & intitulatur tractatus de mora. Et interpellatio unica nunquid sufficiat ad moras in pari ad parem. Et quid de inferiore ad superiorē, ibi videbis. Et si collega interpellat collegam, an sufficiat una interpellatio. ibi videbis, & multa pulchra ibi inuenies. & ibi dicit, quod licet per duos actus inducatur consuetudo, ut per docto. in cap. ff. de consuetu. l. iij. C. de Episco. audi. Bar. in. l. de quibus. ff. de legi. & in. l. iij. C. quae sit longa consuetudo. Ange. in. ff. ex non scripto. institu. de iure natu. tamen illud procedit, quando inter primum, & secundum actum interuenit temporis interuallum, alias unus tantum actus reputatur, & impeditus facere actum non existatur, nisi de impedimento protestetur. vi. ibi in iij. col.

Nnn 2 quod

quod vna interpellatio sufficiat; intellige in extra iudicialebus: † sed in iudicialebus tres requiruntur interpellationes. l. ad peremptorium. cum sequenti. ff. de iudicij. l. tres denunciationes. C. commodo & quam. iudex. l. de vnoquoque. g. j. & l. contumacia. ff. de re iudica. & de hac materia vi. Bar. in. l. b. finita. g. Julianus in. iij. col. ff. de damno infecto. & per Paul. de Cast. in. d. l. ad peremptorium. & per Canonistas in. c. consult. de officio de legati. & per Alexander. in. d. l. ad. de vnoquoque. g. j. & plene per ipsum in. d. l. contumacia. vbi ponit x. limitationes, in quibus in iudicialebus vnicum sufficit interpellatio: & ibi etiam ponit aliquas p. omnib. iuxta tex. in. l. non unquam. ff. de iudicij. dixim, quod per interpellationem mora contrahitur, vt per gloss. & docto. in cap. non est obligatorium. de regu. iu. in vi. sed hoc non procedit, quod in obligatione esset adiecta dies. Nam lapsus diei absque alia interpellatione debitorem in mensem, si ante diem non das, elapsa die es in mora; quia dies, in quem tenebaris dare, te interpellat. l. si fundum. ff. de verbo. obligatio. & ff. de actioni. & obligatio. l. traiectio. & C. de contrahen. & commi. stipula. l. magnam. & C. de iure emphit. l. ij. Et hoc est verum, siue ista dies sit expressa ab homine, vt in. d. l. magnam, siue tacite in sit ex natura rei. l. si stipulatus esset abs te. & ibi Paulus. & docto. co. ti. Idem dicas si esset tacita, alias per legem subintellecta. l. j. g. exactio. C. de rei vxo. actio. gloss. in. l. si mora. ff. s. lut. matrimo. potuit. C. de loca. l. ij. C. de iure emphit. † Et pater promittens penaliter filij consensum, cum etatis erit; in mora sine interpellatione constituitur, filio ad maiorem etatem perueniente: & incidit in pcam, nisi ratificari fecerit, ita Moderni in l. stipulatus esset. ff. de verbo. oblig. Bal. tamen, & melius in d. l. magnam, tenet. contrarium. & de hoc videbis dictum Marcum Antonium in d. suo tractatu. in. ij. parte. in. j. col. & ibi vi. plures fallentias, ad regulam; dies interpellat pro homine. Sed fur, raptor, & similes absque interpellatione, ipso iure censentur in mora consti-

constituti. l. j. c. recentissime. Et l. merito. ff. de vi, & vi ar-
mata. pro quo facit. [†] Nam fur, & morosus aequiparantur. ⁴⁰
l. inter stipulantem. g. j. ff. de verbo. obliga. tempora tamen,
nisi super re futura esset sequuta stipulatio animo nouan-
di facta, nam per eam vitium furti purgatur; & est necessa-
ria noua interpellatio ad constituentum quem in mora. l.
scire debemus. g. ff. dic. vt ibi. Sed in contractibus vltro, ci-
troque obligatorijs non procedit. Nam ex quo quis parte
sua contractum adimpleuit, alius est ipso iure in mora co-
stitutus. l. curabit. C. de actio. empti. vbi dicitur; [†] emptor. ⁴¹
qui percepit fructus rei empti. ad tenetur usuras precij no-
soluti. & ibi vi. Bald. & Salice. & de hoc vide tex. in. l. Iulia-
nus. g. ex vendito. ff. de verborum obligatio. & vi. Alexan-
dri. in. l. quod te. ff. si cer. peta. & vi. d. Marcum Antonium Ba-
uerium in d. suo tractatu in. ij. parte. col. iij. Item non
procedit in debitore fisci, nam eo, quod non soluit, quod
debet, re ipsa constituitur in mora vide Alexan. in d. l.
quod te. ff. si cer. peta. & tu vide Martinum Laud. in tra-
ctatu de fisco. in. quæstion. cclv. allegat gloss. in l. cum qui-
dam. g. fiscus. ff. de usuris. & ibi vide Salicer. & Fulgosium.
Et idem in debitore ecclesiæ. gloss. singula. insti. de actio. g.
item mixta. Bald. in aucten. hoc amplius. C. de fideicom-
muni. Inno. in. c. breui de iure iuram. Alexan. in. d. l. quod te. ff.
si cer. peta. Idem in debitore minoris. l. minorum. C. in
oni. cap. resti. in integrum. non est necessaria. l. ij. C. de us-
uris. l. Titia Seio. g. usuras. ff. de lega. ij. Idem dicas in eo,
qui promisit aliquid consistens in faciendo tractatu habens
successuum, ut domum facere; nam huiusmodi promis-
so censetur in se habere tacitam diem, in qua commode
seri possit; & propterea lapsus huius diei debitorem in
mora constituer, ut statim ad pœnam, vel interesse con-
veniri possit; ut per tex. & docto. in. l. si ita stipulatur. ff.
de verbo. obligatio. vbi legitur; stipulatio facti commit-
tur, cum transierit tantum tempus, quod factum potuit
explicari: & per casum repentinum reintegratur dilatio.
Idem dicas in eo, quid dixit se nolle adimplere id, quod
promisit, vel debet; nam ex hoc censetur in mora consti-
tutus, nec amplius requirendus erit. de quo per Alexan.

in d.l. quod te. ff. si certum peta. In simili dicimus de eo, qui dixi, se nolle in iudicium comparere, non est amplius de necessitate requirendus. c. eum qui, de dolo, & contumaciam. in vj. gloss. & docto. in l. tres denunciations. C. quomo. & quan. iudex. &, l. diuus. ff. de in integrum resili. l. contractu. ff. ff. de appella. Et nota, quod in eo, qui promisit se facturum, & curaturum, non requiritur interpellatio, sed intelligitur quam primum facere posuit. singulare fuit verbum Bal. in. cap. j. g. ad hanc. hic finitur lex Corradi, allegat. l. j. C. de priuatis carceribus. & vi. Alexan. in. l. quod te. ff. sicer. peta. & de hoc vi. in d. tractatu, in ij. parte col. iiii. & ibi dicit, ista verba, promitto facturum, & curaturum, quid operentur. Item vassallus, qui scit domino magnum periculum imminere, tenetur non requisitus defendere. Alexan. in. d.l. quod te. Item quando iuramentum est in contractu interpositum, non est necessaria interpellatio, ut per Docto. in capitu. breui. de iure iurando. & vi. Alexan. in. l. ij. g. voluntate. ff. solu. matrim. vbi dicit, quod quanuis ad hoc, ut vendor teneatur de euictione, & teneatur venire ad defendendum emptorem in causa euictionis, & sit necesse, quod per emptorem fuerit ad hoc requisitus, ut per Bart. in. l. denuntias. ff. de adulto. & in. l. absentem. ff. de procurato. attamen si iuramentum est appositum in contractu, si vendor sicut item fore motam, absque alia interpellatione debet venire ad defendendum emptorem, quod dicit esse singulare, nec per alios tractatum. Sed de hoc vide in d. tractatu in ij. parte col. v. & vide Barto. in. l. eum qui. g. si iuramento in ultimo verbo. ff. de iure iurando. vbi dicit, quod quando eodem tempore eontrahitur obligatio; & eodem tempore præstitum est iuramentum, iuramentum non habet vim interpellationis, nec debitorem in mora consiuruit, sed necessaria est noua interpellatio; quia absolum est in iurare secundum ipsum, quod quis eodem tempore obligetur, & constituantur in mora. l. quod dicimus. ff. de solutio.

Item quamvis aduentus diei constituit in mora, tamen intelligitur esse verum, quando obligatio erat pura, sed ex actio-

actio erat in diem collata; secus, si exactio, & obligatio erat in diem collata; nam tunc diei aduentus non constituet debetorem in mora; ne deueniamus in hoc absurdum, quod eodem tempore obligetur, & in mora constituantur. ita dicit Bart. in l. ita. stipulatus. in. ij. quest. principal. de verbo. obliga. facit quod dicunt Barro, & docto. in. l. quod ties. eo. ti. † quod aduentus conditionis non constituit 43
 unquam in mora; quia etiam prius non esset nata nec actio, nec obligatio. l. cedere diem. ff. de verbo. signific. Sed dies per extraneum promissa lapsu biennij sine interpellatione in mora constituitur. l. fi. ff. præterea. ff. de iure do. & vi. Alexan. in. d. l. quod te. Et quid si dos fuit promissa per mulierem, vi. in. d. tractatu in col. iij. interpellatio nunquid requisita in dispensatione. l. vel statuti, seu iudicis aliquid fieri præcipientis, dico, quod intelligitur, quod fiat quam primum potest, alias pena committitur absque alia interpellatione. Alexand. in l. ita stipulatus, ff. de verbo. & vi. in dicto tractatu in d. secunda parte, in vi. col. Retenta ista parte pro vera, quod interpellatione mora contrahitur, tempora, & intellige, quod statim interpellatus non censebitur constitutus in mora, sed necesse est, quod labatur tantum tempus infra, quod commode id, super quo interpellatur, explicari possit: quod tempus veniet arbitrio iudicis moderandum, iuxta tex. in. l. quod dicimus. & l. ratum. ff. de solutioni, & est casus notabilis in l. diuortio. ff. de nego. gestis. & vi. gloss. in. l. Emilius. ff. de minori. † Et interpellatio deber fieri congruo tempore, ut est gloss. in. l. mora. ff. de usuris. dicitur autem facta incongruo tempore quando esset facta ante eventum diei, vel conditionis. l. cum filius. ff. ff. de verbo. obliga. & l. si soluturus. ff. de solutio. nisi interpellatio conseretur in tempus congruum. l. in tempus. ff. de heredi. instituen. l. si eum. ff. ff. de donatio. inter virum & vxo. Item dicitur fieri incongruo tempore, si fieri quando quis vxore ducit, fuisus comitatur, missam audit, vel celebrat. l. ij. ff. de in ius vocan. norat Bar. in. l. non solu. ff. motte. ff. de noui ope. nūtia. & vi. lasonē in d. ff. morte, in materia protestationis incitatoriae, per duo similia. Primo quia licet actus iudicia.

Nro 4 lis,

lis, ut est sententia non possit de nocte expediri. s. sedebunt, in aucten. de iudicibus. Tamen actus iudicialis, et contractus potest ita de nocte, sicut die, expediri. l. auctum. s. testa. ff. de testamen. Secundo confirmatur ex eo, quod dicimus in simili, quod appellatio potest interponi de nocte, secundum Bald. in aucten. hodie, in ylti. col. C. de appella. & in l. j. C. de serijs. & in l. j. s. dies. ff. quando 45 appella. sit. per gloss. in cap. ab eis. de appellatio. l. vi. † Et certe videtur dicendum, quod interpellatio dicitur fieri in tempore incongruo, quando fit eo tempore, super quo interpellatio non posset tunc temporis congrue explicari. ita tenet Bart. in d. protelatione incitatoria, dum loquitur, An tempus feriatum dicatur incongruum ad interpellandum, in d. s. morte. sed tempus noctis est incongruum ad solutionem. gloss. notabilis in l. more Romano. & ibi Bar. & Bal. ff. de serijs. Item debitum debet esse liquidum; alias autem mora committi non potest, nisi postquam debitum fuerit liquidum. ita Bal. in l. acceptam. C. de usuri. Alexan. in consi. xl. ij. volumi. Sed quando debitor interpellat creditorem, ut debitum recipiat, non sufficit simplex interpellatio, sed requiritur oblatio, & consignatio. l. acceptam, cum sua materia. C. de usuri. & quod habetur in l. si mora, ff. soluto matrimonio. cum s. mili. † Et si debitor non habet, cui soluat, ut eumet pernam, debet debitum coram iudice offerre; ut per Bar. in d. si reus paratus. ff. de procurato. & vide Alexan. in consi. xcij. j. volumi. & de hoc vi. in d. tractatu in ff. col. Quammodo potest, quis sit effectus morae. gloss. est ordinaria in d. mora. ff. de usuri.

Qualiter autem mora committatur, dico, quod mora committitur interdum re ipsa, absque interpellatione, ut in contractibus bonae fidei, ut ff. de actio. empti. l. Julianus. s. ex. vendito. & C. eo. ti. l. curabit, ut iam dixi; & in contractibus stricti juris sapientibus naturam bonae fidei quandoque, ut in debitis ex ultima voluntate, ut ff. delogat. ij. l. Titia Seio. s. minori. & C. in. qui. cau. resti. in integrum non est necessaria. l. in minorum. & etiam in non sapientibus, si res peruenit ad debitorem cum delicto, ut in

fure, meticuloſo, & violento. l. ſi condicatur. ff. de condi-
ſure, & l. in re furtiuſa. ff. devi, & vi. arma. l. j. ſ. rectiſſi-
me. & C. quod metuſ cau. l. j. & C. de furtiſ. l. ſubtracto. In-
terdum committitur mora mediante interpellatione, vt
dixi; & hoc dupliſter, quia quandoque mediante inter-
pellatione, vt dixi; & hoc dupliſter quia quando-
que mediante interpellatione, vt dixi; & hoc dupliſter,
quia quandoque mediante interpellatione facta a credi-
tore debitori; & haec demum, quando debitor adulterae eti-
atſcienter, vel ſcire debens ſe debere, interpellatus legitim-
me, id, quod debet, ſine iuſta cauſa diſſert ſoluere; quando-
que e contra per interpellationem factam a debitore credi-
tori; & hoc committitur, cum creditor ſine cauſa legitima
diſſert accipere debitum ſibi pro parte debitori obli-
gata, vt. ff. de conſtitu. pecu. l. ſed ſi aliqua. & ff. manda. l. ſi
hominem. & de pericu. & commod. rei, vendi. l. illud. & de
ſolutio. l. ſi ſoluturus, & l. qui decem. Similiter committi-
tur mora per euentum diei tacite a l. ſubintellecto, vt. C.
emphiteo. l. j. & nota. in. d. l. ſi mora.

† Et nunc accedo ad materiam purgationis morae, & 47
dico, quod purgatio morae fit multis modis ſilicet obla-
tione rei debitae. Item de legatione. item ſtipulatione a-
nimō nouandi in interpoſita; ſi tamē reſ erat præſens, haec
omnia probantur in tex. & gloss. l. patui. ff. de conditio-
futi. Et materiam purgationis morae videbis per Salice-
tum in tractatu ſuo de mora, vbi plenarie perraſtauit in
materiam purgationis morae, & illum tractatum inueni-
es in volumine tractatum in primo volumine. fo. ccxxxv.
& ibi videbis in fine, morae purgatio quos effectus produ-
cat, & ibi dicit etiam, quod uſuræ propter moram curren-
tes ea ceſſate ceſſant. Et de materia purgationis moræ & vi-
debis Bar. in. l. ſi insulam. ff. de verborum obligatio. Vbi
multa dixit. Et in fine reaſumendo materiam facit ſolen-
nem diſtinctiōnem moræ tuo, quando mora poſſit purgari
tam ex parte actoris, quam rei.

Sed mora rei nocet fideiuiſori, niſi fideiuiſor priuſ con-
ſituerit creditorem in mora per obligationē, vt per Bar.
in. l. mora rei. ff. de verbo. & in l. ſi ſeruum ſtichum ſtipu-

Nnn 5 dicit;

dicitur, mora in faciendo commissa non purgatur, sed mora
 48 in negligendo purgatur. Et mora purgatur ex aequitate.
 Et mora purgatio usque ad quod tempus admittatur,
 ubi Bart. in l. si maior. C. de transactio. & ibi Bart. dicit multa
 in materia morae. Sed qui potest se tueri exceptione legiti-
 ma, non est in mora, ut per Bart. in l. lecta. ff. si certum
 peta. Sed ubi est dies, & poena, non admittitur purgatio
 morae in l. triaectitiae, & de illo. ff. de actio. & obligation.
 Sed mora purgatio admittitur quo ad actionem conser-
 uandam ex parte actoris intra modicum tempus, etiam
 ubi dies est, & poena, Bart. in l. si ita. & Seia cavit. ff. de
 verborum obliga. Sed quando poena committitur
 propter maleficium, purgatio morae non admittit Bar-
 tol. in l. ubi pactum. C. de transactio. Et omnino vide de
 hoc Bart. in d. l. si insulam. ff. de verb. oblig. ubi multa dixit
 in materia morae, & sic me expedio.

DE AMENTE, ET DEMENTE, ET
 Furioso, de mente capto, & in-
 sano, de stulto, & fatuo.
 cap. LXVIII.

S V M M A R I V M.

- 1 Qualitercumque quis sit amens, actionem a consensu dependentem exercere non potest.
- 2 Furiosus & mente captus, utrum inter se differant. & nu. 3.
- 4 Non sane mentis, quis dicatur, item & de demente.
- 5 Dementia, quomodo agnoscatur.
- 6 Fatui unde dicti, & quis proprius dicantur.
- 7 Mente captus quot modis dicatur.
- 8 Furor quomodo probetur, item in testium depositione quadruplicatur, ad hoc ut de furore constet, & nu. 9. 10.
- 11 Ad probandum, aliquem esse mente captum vel furiosum, difficile est, & nu. 15.
- 12 Teste deponente de sana mente, alio vero de insania, cui magis credatur.

13 Q.

